

Franjo Trampuž – 150

Rojen je bil 2. maja 1870 v Kostanjevici na Krasu. Nižjo realko in srednjo kmetijsko šolo je obiskoval v Gorici, deželno vinarsko in sadjarsko šolo v Mariboru, višjo enološko in pomološko šolo v Klosterneuburgu in višjo kmetijsko šolo na Dunaju. Opravil je tudi tečaj iz perutninarstva v Ottenbachu. Služboval je kot potovalni učitelj za kmetijstvo na Malem Lošinju, Krku in Pazinu. Tu je ustanovil kmetijsko šolo in bil njen ravnatelj. Vodil je tudi izobraževalne tečaje za kmečko mladino in učitelje ter predaval po istrskih vaseh. Objavljal je članke s področja vinarstva, sadjarstva in vinogradništva ter ustanovil in urejal list Razumni gospodar. Leta 1919 je odšel v Jugoslavijo, kjer je bil v Ljubljani do leta 1921 referent, nato višji inšpektor pri poverjeništvu za kmetijstvo, nato pa do upokojitve leta 1936 inšpektor in šef odseka za kmetijstvo banske uprave. Med drugim je skrbel tudi za strokovne šole. Umrl je v Ljubljani 29. junija 1957.

Tatjana Hojan

Pedagoški časopisi ob smrti Viktorja Bežka – 100

Devetnajstega decembra 1919 je v Ljubljani umrl slovenski pedagog Viktor Bežek. Slovenski pedagoški časopisi so v letu 1920 obširno pisali o njem.

Rojen je bil 10. julija 1860 v Postojni. Diplomiral je leta 1886 iz klasične filologije in slavistike. Poučeval je na gimnazijah, na ljubljanskem in goriškem učiteljišču, bil ravnatelj moškega učiteljišča v Kopru in Gorici. Bil je deželni šolski nadzornik za Gorico, tržiški in gradiščanski okraj. Med letoma 1895 in 1899 je urejal Ljubljanski zvon, med letoma 1901 in 1919 pa zbornike Slovenske šolske matice in nekaj njenih knjig. Za pouk pedagogike na učiteljiščih je leta 1916 napisal Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom, med letoma 1917 in 1919 pa Občno ukoslovje z umoslovnim uvodom v dveh delih. Pisal je tudi v Ljubljanski zvon, Dom in svet in pedagoško revijo Popotnik.

Obširno je v Učiteljskem tovarišu ob Bežkovi smrti pisal Fran Finšger, nekdanji okrajni šolski nadzornik v Gorici. Najprej je opisal njegovo življenjsko pot, nato delovanje na Primorskem, kjer je prirejal pedagoške tečaje, predaval in deloval v raznih društvih. Zatem je opisal njegovo uredniško delo pri Ljubljanskem zvonu in Slovenski šolski matici, na koncu pa njegovo resno in odgovorno delo v poklicu. Bežek je zasledoval vse novosti na področju šolstva in vzgoje ter delo slovenskega učiteljstva. Finšger je v svojem sestavku izrazil upanje, da bodo nekoč izšla njegova zbrana dela, prispevki, zbrani po raznih revijah.¹

Svoje spomine na Bežka je v Učiteljskem tovarišu dodal profesor Maks Pirnat. Prvič sta se srečala na odkritju spominske plošče na rojstni hiši Janeza Vesela

¹ Fran Finšger, Viktor Bežek, *Učiteljski tovariš*, 1920, št. 1, str. 21–22. Podpis: Fran Rojakovič.

Koseskega 14. avgusta 1898, drugič pa v Trstu na zborovanju Zveze slovenskih učiteljskih društev avgusta 1902, ko so obiskali Benetke. Zadnjič pa sta se srečala v bolnišnici za duševne bolezni na Studencu pri Ljubljani. Nekaj časa sta imela skupno sobo; pa tudi potem, ko je Bežek dobil svojo, sta se redno srečevala, se sprehajala in pogovarjala predvsem o šoli in slovenski književnosti. Opazil je njegovo hiranje, odhod v sanatorij v Ljubljano in njegovo smrt.²

V Slovenskem učitelju je leta 1920 ob Bežkovi smrti pisal Fortunat Lužar, učitelj in pedagoški pisatelj, ki je naslednje leto prevzel uredništvo revije. Omenil je njegovo delo pri Ljubljanskem zvonu in Slovenski šolski matici ter njegovo udeležbo na pedagoškem tečaju v Jeni. V zvezi s tem je omenil tudi Bežkovo nasprotovanje uvedbi formalnih stopenj, ki jih je objavljaj v Popotniku leta 1903 in 1904. Posebej pa se je Lužar v tem sestavku posvetil Bežkovemu Dušeslovju, iz katerega je izbral nekaj citatov. Obžaloval je, da ni objavil že napovedane knjige Zgodovina vzgoje in pouka, ker bi tudi o tem predmetu »kaj prav dobrega vpostavil«.³

Urednik Popotnika Pavel Flere je ob njegovi smrti zapisal, da je napravil zelo veliko za slovensko šolstvo s svojima knjigama Vzgojeslovje in Ukoslovje, še več pa, ko je se v Popotniku odločno, vendar dostojno boril proti zagovornikom formalnih stopenj, proti uvajanju formalizma in zaviranju duševne svobode učiteljstva pri pouku. Tedanjemu uredniku je pisal, da se ne ukvarja »niti z igro niti s športom niti s čim drugim, nego samo s šolo od zgodnega jutra do poznega večera. Kdor me hoče iz šolskega sedla vreči, ta bi moral močne sulice imeti«. V tem boju je zmagal in prodril. V opombi je urednik zapisal, da bodo v listu objavili daljši pregled njegovega dela.⁴

Zadnja, dvanajsta številka Popotnika je bila posvečena Bežku. V njej je bilo enajst prispevkov različnih avtorjev. V uvodu je urednik Pavel Flere zapisal med drugim tudi to: »Glavni dedič duševnega bogastva Bežkovega je ljudskošolska pedagogika. Zato se pač spodobi, da mu ta dedič za prvo obletnico smrti v svojem glasilu postavi skromen, a vendar dostojen spomenik.«⁵

Nekaj spominov na Bežka je objavil njegov prijatelj in sodelavec Anton Mikuš. Bil je jezikoslovec, urednik Planinskega vestnika in lektor ter korektor Ljubljanskega zvona. Skupaj z Bežkom sta obiskovala gimnazijo in fakulteto na Dunaju ter sodelovala pri Ljubljanskem zvonu. Zapisal je, da je Bežek tu zbiral najboljše pesnike, pisatelje in kritike ter se posvetoval s souredniki. Omenil je tudi, da je Bežek pripravljaj zgodovino vzgoje in pouka in v rokopisu zapustil 32 strani dolgo razpravo Znanstvena pedagogika drugod in pri nas. To razpravo je popravljal še dve uri pred smrtjo v Elizabetišču v Ljubljani. Po naravi je bil temperamenten in impulziven ter neutrudno delaven. Prizadeli so ga dogodki po letu

2 Maks Pirnat, + Viktor Bežek: spomini, *Učiteljski tovariš*, 1920 (14.1.), št. 2, str. 1–2.

3 Fortunat Lužar, + Viktor Bežek, *Slovenski učitelj*, 1920, št. 4, str. 71–73.

4 Pavel Flere, + Viktor Bežek, *Popotnik*, 1920, št. 1–3, str. 67–68. Podpis: Ured.

5 Pavle Flere, Obletnica (19. XII. 1920.), *Popotnik*, 1920, št. 12, str. 209. Podpis: Uredništvo.

1919, ko se je preselil v Ljubljano, kjer ni dobil službe šolskega nadzornika in bil tako prisiljen v brezdelje.⁶

O Bežku kot uredniku Ljubljanskega zvona in pedagogu je pisal tudi pisatelj Fran Govekar. Opisal je začetke naturalizma v Evropi in pojave v Sloveniji. Njihovi predstavniki so bili dunajski študenti, ki so pisali v razne slovenske revije, vrata pa jim je odprl Ljubljanski zvon, ki ga je urejal Viktor Bežek. Ves čas jih je spodbujal, opominjal, učil in opozarjal. Tudi za slovensko moderno je imel Bežek zasluge, saj je redno objavljajl spise Ivana Cankarja. Govekar je 1897 prevzel uredništvo podlistka in kulturnega oddelka Slovenskega naroda in v njem prav tako objavljajl Cankarjeva dela. V sklepu članka je zapisal, da so pisci v Ljubljanskem zvonu z Bežkovo pomočjo položili temelj svobodni moderni slovenski literaturi.⁷

Učitelj, pesnik in pisatelj Engelbert Gangl je za to številko prispeval sonato, posvečeno Bežku. Osnovna misel je, da je bil vedno mož načel, ki ga niso zlomile prevare in krivice, zlomila ga je edino smrt.⁸

Obsežen članek je napisal dr. Janko Bezjak, nadzornik srednjih šol v Ljubljani. Pisal je o Bežku in formalnih stopnjah. Franc Hubad je bil leta 1903 šolski nadzornik za osnovne in meščanske šole. Ker je opazil, da pouk poteka brez pravega reda in osnove, je ukazal uporabo formalnih stopenj, kar je zlasti starejše učitelje zelo razjezilo. Te stopnje je na Štajerskem zelo priporočal Henrik Schreiner, takrat ravnatelj moškega učiteljišča v Mariboru. Bežek je te formalne stopnje zavračal in se z Matejem Hubadom zapletel v ostro polemiko, ki je potekala v Popotniku v letu 1903 in 1904. Bežek je zagovarjal tridelno razčlenbo učne enote: zaznavanje, razumevanje in uporabljajnje, Hubad pa je po pedagogu Tuiskonu Zillerju branil peterostopno razdelitev: priprava, podajanje učne snovi, združitev, posnetek, uporaba in ponavljajnje. Bezjak je podrobno in kritično opisal to polemiko. Njegovo mnenje je bilo, naj se formalne stopnje uporabljajjo, vendar previdno in pametno, in da je Bežek v borbi proti njim pretiravajl. Kasneje je tudi spoznal, da razvijajjoča-upodabljajjoča metoda ni vedno najboljša.⁹

O Bežku didaktiku je pisal dr. Simon Dolar, profesor fizike in matematike. Prispevek je začel z opisom »ledene sape didaktičnega formalizma«, ki je v začetku stoletja »brila čez naše šolske pokrajine« in spravljajla v obup učiteljstvo ljudskih šol. Tedaj je nastopil Bežek s predavajnje in članki v Popotniku in njegova zasluga je, da je ta didaktični formalizem doživel zasluženi polom, kajti formalizem »ustvarja enostranost in praznost, ubija duha in mori srce«. Svoje didaktične nazore je Bežek pojasnil v svojem Občnem ukoslovju. Cilj pouka je po njegovem vzgojni pouk. Najboljši učni uspehi se po Bežkovem dosežejjo v sodelovajnje pogojev: »prirojenega učiteljskega daru, združenega z materinsko

6 Anton Mikuš, Nekaj spominov na prijatelja Bežka, *Popotnik*, 1920, št. 12, str. 210–212.

7 Fran Govekar, Bežek urednik – pedagog, *Popotnik*, 1920, št. 12, str. 213–219.

8 Engelbert Gangl, Sonata o borbi. Spominu Viktorja Bežka, *Popotnik*, 1920, št. 12, str. 220–222.

9 Janko Bezjak, Bežek v pravdi za »formalne stopnje.« (Bežek in formalne stopnje pa razvijajjoče-upodabljajjoča učna metoda), *Popotnik*, 1920, št. 12, str. 222–242.

ljubeznijo do mladine, trudoljubivega pronicanja v metodne pridobitve in napotke prednikov ter resnega razmišljanja o najboljših učnih potih in sredstvih pa njih previdne uporabe«. Dolar članek konča s pobudo, da se Bežkovo delo nadaljuje, saj bi mu s tem postavili spomenik, »narodu pa izročili dragoceno orodje v plemeniti tekmi z drugimi narodi, v kateri gre za najvišje kulturne dobrine«. ¹⁰

Pedagog dr. Karl Ozvald je pisal o ocenjevanju Bežkove knjige Vzgojeslovje. V uvodu članka je zapisal, da se v zadnjem času zelo veliko piše in govori o vzgojnih vprašanjih ne samo med vzgojitelji, ampak tudi med laiki. Zato je potreben znanstveni spis, ki bi pojasnil, kaj je »dognan spoznatek« in kaj samo hipoteza ali celo utopija. »In mi imamo takega vodnika, to je Bežkova knjiga Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom.« Vendar pa ta knjiga ni doživela priznanja, ki bi ga zaslužila. Bežek je menil, da je vojna vzrok temu, da se širša javnost ni bolj zanimala za njegovo knjigo. Vendar pa je Ozvald menil, da ni glavni vzrok vojna, pač pa to, da gre za šolsko knjigo, ki nima pri nas posebnega slovesa. Po drugi strani pa je slišal razne kritike knjige, da tudi za šolsko rabo ni, ker je preobširna in premalo pregledna.

Ozvald je od leta 1902 do 1920 poučeval v Gorici in se tam družil z Bežkom. Takrat je pisal knjigo Psihologija, Bežek pa pripravljal uvodni del Vzgojeslovja. Z Bežkom sta veliko razpravljala o raznih problemih iz psihologije, Bežek se je zelo zanimal za razne novosti na tem področju. V sklepu članka je Ozvald zapisal, da sta rodili Bežkovo knjigo ljubezen in izkustvo in da to ni šolska knjiga, temveč prvovrsten učbenik za pedagogiko. ¹¹

Ob Ozvaldovem članku je urednik zapisal opombo, da je bil članek o Bežku kot psihologu namenjen za to številko Popotnika, vendar pa bo iz tehničnih razlogov izšel v Pedagoškem letopisu. Ta je tega leta res izšel. Napisal ga je filozof dr. France Weber (po letu 1921 Veber) in obsega skoraj štirideset strani. V uvodu je napisal, da bo članek temeljil na Bežkovem delu Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom, A. Osnovni nauki iz dušeslovja. Podrobno je razložil posamezna poglavja v Bežkovi knjigi in ocenil njegovo psihologijo, ki ima z ozirom na čas, v katerem je pisal, »velike vrline«. Otresel se je materialističnega življenjskega in svetovnega nazora, ki je ostal kot dediščina iz preteklega stoletja. Bil je med prvimi Slovenci, ki so se začeli ogrevati za moderno psihologijo. Weber je v članku navajal tudi številne napake v Bežkovi knjigi, v sklepu pa je zapisal, da je imel Bežek iskreno željo s svojimi idejami dvigniti kulturno raven svojega naroda. Zelo se je potrudil, zato je avtor članek končal s stavkom: »Bežku časten spomin tudi kot slovenskemu psihologu!« ¹²

Ivan Musmer je v nepodpisanem članku opisal Bežkovo vlogo v učiteljskem zboru. Leta 1904 je nastopil službo na slovensko-hrvaško-italijanskem učiteljišču

10 Simon Dolar, Bežek didaktik, *Popotnik*, 1920, št. 12, str. 243–248.

11 Karel Ozvald, Nekoliko merila za pravično ocenjevanje Bežkovega Vzgojeslovja, *Popotnik*, 1920, št. 12, str. 249–253.

12 France Weber, Bežek – slovenski psiholog, *Pedagoški letopis za leto 1920*, str. 40–79.

v Kopru, kjer pa je bil pouk skoraj povsem v nemščini. Bežek, ravnatelj tega zavoda, je bil v učiteljskem zboru zelo priljubljen, saj je bil »očetovsko ljubezniv in dobrohotno resen«. V odmorih je poskrbel za zabavo, ob sobotah in nedeljah jih je vodil na izlete v okolico. Med tednom pa je zahteval resno, vestno in točno delo. Žal ni bil priljubljen pri deželnem šolskem svetu, zato ni mogel doseči za zavod vsega, kar si je želel. Verjetno je zato tudi leta 1908 živčno zbolel. Avtor je članek končal z ugotovitvijo, da je Bežek ostal večini »kot blag in vzoren predstojnik v najlepšem spominu«.¹³

Pisatelj France Bevk je bil Bežkov dijak na učiteljišču. Opisal je dve srečanju z njim. Prvič, ko je bil v drugem letniku učiteljišča, ga je opozoril, da ne sme svojih prispevkov objavljati v listih s pravim imenom, ker je to za dijake prepovedano. Uporablja naj psevdonime. Na učiteljišču jim je Bežek predaval »dušeslovje, vzgojeslovje in zgodovino vzgojeslovja«, in to z ljubeznijo, umljivo in zanimivo. Ko se je učiteljišče preselilo iz Kopra v Gorico, je to izredno napredovalo. Bil je sicer strog, a nikoli ni nikomur napravil krivice. Bil je izvrsten psiholog, »gledal je človeku v dušo«. Po maturi je vsakega posebej označil z nekaj stavki, ki so bili za vse zelo značilni. Zadnjič sta se srečala v Ljubljani po vojni. Tokrat ga je Bežek pozdravil prisrčno ter se pozanimal o njegovem pisateljskem delu.¹⁴

Jakob Zupančič, profesor matematike in fizike, se je z Bežkom družil v Gorici in Ljubljani. V prispevku je opisal Bežka kot družabnika. V prvi vrsti je bila Bežkova skrb šola, v razvedrilo pa mu je bilo druženje s prijatelji in razgovori o dnevnih novicah. Navadno je imel vodilno besedo v družbi, saj je bil mnogostransko izobražen. Če kakega znanca dolgo ni bilo v družbi, ga je Bežek vprašal, »zakaj se ogiblje družbe, ali se ne boji, da bo okostenel v nazorih in v svojih kretnjah postal neroden, ali ne ve, da se le v medsebojni kritiki izkrešejo narodni značaji, da le v družbi dobiš ugajane in neprisiljene oblike vedenja«. Posebej pa je bil Bežek dosleden in zgleden v narodnem mišljenju in večkrat izjavil, da »ni Slovenec, kdor ni cel Slovenec« in da narodne bojazljivce tudi tujci zaničujejo. Dosegel je, da je bilo moško učiteljišče v Gorici bolj slovensko kot učiteljišče v Ljubljani.¹⁵

Zdravnik dr. Fran Góstl je pisal o Bežkovi bolezn in smrti. V Gorici sta se družila in večkrat pogovarjala o psihičnih pojavih. Bežek mu je zaupal, da se je že zdravil zaradi živčne bolezni v bolnišnici blizu Vidma in se je bal, da bi se mu bolezen ponovila. To se je res zgodilo leta 1919, ko sta se srečala v bolnišnici na Studencu pri Ljubljani. Bežek ga je z veseljem pozdravil in z njim poklepetal. Kmalu pa se mu je bolezen poslabšala in takrat se nista več videla. Od znancev je zvedel, da so ga svojci premestili v sanatorij, kjer pa je napravil samomor.¹⁶

Tatjana Hojan

13 Ivan Musmer, Viktor Bežek pa učiteljski zbor, *Popotnik*, 1920, št. 12, str. 254–256. Podpis: —p.

14 France Bevk, Moj ravnatelj, *Popotnik*, 1920, št. 12, str. 257–260.

15 Jakob Zupančič, Bežek v družbi prijateljev in znancev, *Popotnik*, 1920, št. 12, str. 261–262.

16 Fran Góstl, Bežkova bolezen in smrt, *Popotnik*, 1920, št. 12, str. 263–264.